

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jakob Hermansson

2010 års straffmättningsreform utifrån ett
rättssäkerhetsperspektiv
- Är bestämmelsen om synnerligen grov misshandel förutsebar?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: VT14

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Teori	8
1.3.1 Rättssäkerhet	8
1.3.2 Förutsebarhet	9
1.4 Metod och material	11
1.5 Forskningsläge	12
1.6 Avgränsningar och disposition	12
2 2010 ÅRS STRAFFMÄTNINGSREFORM	13
2.1 Allmänt	13
2.2 Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott	14
2.3 Förarbeten	14
2.3.1 Definitionen av allvarliga våldsbrott	14
2.3.1.1 Straffnivåutredningen	14
2.3.1.2 Regeringens propositon	15
2.3.2 Skälen för en höjd straffnivå	15
2.3.2.1 Straffnivåutredningen	15
2.3.2.2 Regeringens proposition	16
2.3.3 Hur bör straffnivån höjas?	17
2.3.3.1 Straffnivåutredningen	17
2.3.3.2 Regeringens proposition	19
2.4 Kritik	21
2.4.1 Remissinstanser	21
2.4.2 Lagrådet	22
2.4.3 Doktrin	23
2.5 Utvärdering och framtid	25
2.5.1 Brottsförebyggande rådets utvärdering	25
2.5.2 Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott	27

2.5.2.1	Allmänt	27
2.5.2.2	Förändringar avseende 3 kap. 6 § BrB	28
2.6	Förutsebarhet och 2010 års straffmättningsreform	29
2.6.1	Allmänt	29
2.6.2	Förutsebarhet under tillkomsten	29
2.6.3	Förutsebarhet under utvärderingen	30
3	GÄLLANDE RÄTT - KVALIFICERAD MISSHANDEL	31
3.1	Lagtext	31
3.2	Grov misshandel	31
3.2.1	Rekvisit	31
3.2.2	Misshandel av normalgraden	32
3.2.2.1	Olika sätt att begå misshandel	32
3.2.2.2	Tillfoga någon kroppsskada, sjukdom eller smärta	32
3.2.2.3	Försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd	33
3.2.3	Livsfarlig gärning	33
3.2.4	Svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom	33
3.2.5	Särskild hänsynslöshet eller råhet	34
3.3	Synnerligen grov misshandel	34
3.3.1	Rekvisit	34
3.3.1.1	Bestående kroppsskada	35
3.3.1.2	Synnerligt lidande	35
3.3.1.3	Synnerlig hänsynslöshet	35
3.4	Gränsdragningen enligt HD	36
3.4.1	Allmänt	36
3.4.2	NJA 2011 s. 89	36
3.4.3	NJA 2012 s. 45	38
3.5	Andra vägledande rättsfall	39
3.5.1	Allmänt	39
3.5.2	MC-gänget	39
3.5.3	Mamman och sonen	40
3.5.4	Bakbundna kvinnan	40
4	RÄTTSFALLSSTUDIE	42
4.1	Allmänt	42
4.2	De dubbla knivattackerna	42
4.3	Det krossade ansiktet	43
4.4	Narkotikaskulden	44
4.5	Exet	45
4.6	Tabell	46
5	ANALYS	47

5.1	Vad innebar 2010 års straffmättningsreform ur ett förutsebarhetsperspektiv? 47	
5.2	Är 3 kap. 6 § BrB att anse som förutsebar?	48
5.3	Finns det brister rörande förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB?	51
5.4	Avslutande reflektion	54
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	56
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	58

Summary

In the year of 2010 the government implemented a criminal reform with the purpose of raising the punishments for the most severe crimes of violence. This reform involved, among other things, changes of the common rules of assessment of sentencing levels in chapter 29 BrB and a division of the rule about aggravated assault in chapter 3:6 § BrB. This division involved that the crime exceptional aggravated assault was introduced.

The government's criminal reform has endured a lot of criticism. Above all has the criticism been directed at the technique of legislation chosen by the government. Many, among them the council of legislation, found that an increase in the severity of a penalty should be implemented through changes of the individual sentencing levels instead of changing the common rules of assessment of sentencing levels in chapter 29 BrB. Also, the division of aggravated assault has been criticised. This criticism has among other things, been based on the fact that the rule of exceptional aggravated assault being unclear. In the essay this rule is analysed from a perspective on foreseeability.

In the essay the reader is also given an overall picture of the criminal reform of 2010. What does this reform mean for the foreseeability in criminal law? The conclusions the essay reaches are that the changes of the common rules of assessment of sentencing levels influences the foreseeability negatively. The main reason for this is that the law becomes misleading when the minimum punishment for severe crime of violence is only practised in mitigating circumstances after the reform. The division of severe assault involved that the new rule became unclear concerning the difference between severe and exceptional ruthlessness. The essay is discussing what this unclearness means for the foreseeability of the rule. The conclusions are that chapter 3:6 § BrB is lacking foreseeability. The unclearness of the rule may also lead to problems with the implementations made by the courts.

The essay is pointing to the risk that similar cases can be treated in different ways and on the contrary, and the risk that the unclarity of the rule allows the courts to write their grounds of judgement in the same way. Therefore the essay comes to the conclusion that the reform of 2010 in some regards has decreased the foreseeability in the criminal legal system and that chapter 3:6 § BrB not can be considered as foreseeable.

Sammanfattning

År 2010 genomförde regeringen en straffmättningsreform i syfte att höja straffen för de allvarligaste våldsbrotten. Denna reform innebar bl.a. ändringar av de allmänna reglerna om straffvärdesbedömning i 29 kap. BrB samt en uppdelning av bestämmelsen om grov misshandel i 3 kap. 6 § BrB. Denna uppdelning innebar att brottet synnerligen grov misshandel introducerades.

Regeringens straffmättningsreform har fått utstå en hel del kritik. Framförallt har kritik riktats mot den av regeringen valda lagstiftningstekniken. Många, däribland lagrådet, ansåg att en straffskärpning borde ha genomförts genom ändringar av de enskilda straffskalorna istället för att ändra i de allmänna bestämmelserna om straffvärde i 29 kap. BrB. Även uppdelningen av grov misshandel har kritiserats, denna kritik har bl.a. gått ut på att bestämmelsen om synnerligen grov misshandel är otydlig. I uppsatsen analyseras 3 kap. 6 § BrB utifrån ett förutsebarhetsperspektiv.

I uppsatsen ges läsaren även en helhetsbild av 2010 års straffmättningsreform. Vad innebar denna reform för förutsebarheten inom straffrätten? De slutsatser som uppsatsen kommer fram till är att ändringen av de allmänna bestämmelserna om straffvärde påverkade förutsebarheten negativt. Den största anledningen till detta är att lagtexten blev missvisande då minimistraffen för de grova våldsbrotten endast tillämpas vid förmildrande omständigheter efter straffmättningsreformen. Uppdelningen av grov misshandel innebar att den nya bestämmelsen blev otydlig vad gäller skillnaden mellan särskild och synnerlig hänsynslöshet. I uppsatsen diskuteras vilka konsekvenser denna otydlighet får för förutsebarheten i bestämmelsen. Slutsatserna är att 3 kap. 6 § BrB brister i förutsebarhet. Bestämmelsens otydlighet kan även leda till problem i domstolarnas tillämpning. Uppsatsen pekar på risker med att lika fall kan behandlas olika och tvärtom samt risker med att bestämmelsens otydlighet tillåter

domstolarna att skriva sina domskäl på samma sätt. Således kommer uppsatsen fram till att 2010 års straffmättningsreform i vissa hänseenden minskade förutsebarheten i straffsystemet och att 3 kap. 6 § BrB inte kan anses vara förutsebar.

Förord

Denna uppsats innebär slutet på min tid som juriststudent vid Lunds universitet. Det finns många personer som förtjänar ett tack för att ha förgyllt dessa år i Lund, år som jag för alltid kommer minnas med glädje. Framförallt vill jag dock tacka mina föräldrar. Utan dem och deras ovärderliga stöd hade dessa år varit betydligt tuffare. Jag vill även tacka min flickvän och mina vänner för deras stora kamratskap och stöd. Tack!

Arbetet med denna uppsats har ägt rum under en tidsperiod som präglats av både glädje och sorg. Jag vill rikta ett varmt tack till min handledare Helén Örnemark Hansen som varit till stor hjälp under arbetets gång.

Jag väljer att tillägna denna uppsats till Hobbe och Gullan. Ni finns för alltid i mitt hjärta och i mina tankar.

Halmstad i maj 2014

Jakob Hermansson

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 1 juli 2010 skedde en straffmättningsreform som hade till syfte att höja straffnivån för de allvarligaste våldsbrotten. En del i denna reform bestod i att straffskalan för grov misshandel delades upp i två delar. Uppdelningen innebar att brottsrubriceringen synnerligen grov misshandel introducerades.¹

Straffmättningsreformen har dock blivit ifrågasatt. Framförallt har regeringens lagstiftningsteknik kritiserats², men även kritik av förutsebarhetskaraktär har framförts.³ Inte heller regeringen har varit nöjd med reformen. Justitieministern kritiserade i maj 2013 domstolarna för att inte efterfölja de direktiv om straffskärpning som regeringen givit dem.⁴

Uppsatsen kommer att undersöka 2010 års straffmättningsreform närmare och fokusera på uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB. Undersökningen kommer genomföras utifrån ett förutsebarhetsperspektiv för att bl.a. undersöka om brister rörande förutsebarheten kan vara en del i förklaringen till varför straffmättningsreformen inte lyckats.

1.2 Syfte och frågeställning

- Syftet med denna uppsats är att analysera 3 kap. 6 § BrB utifrån ett förutsebarhetsperspektiv.
- Uppsatsens huvudfrågeställning är om 3 kap. 6 § BrB är att anses som förutsebar.

---

¹ Prop. 2009/10:147, sid. 1

² Ibid, sid. 71

³ Ibid, sid. 16

⁴ Beatrice Ask i Dagens Nyheter, *Domstolarna följer inte våra direktiv om straffskärpning*, den 4 mars 2013, (2014-05-26), <http://www.dn.se/debatt/domstolarna-foljer-inte-vara-direktiv-om-straffskarpning/>

För att uppfylla uppsatsens syfte och besvara min huvudfrågeställning kommer jag att arbeta utefter följande frågeställningar:

- Hur genomfördes 2010 års straffmättningsreform och vad innebar den utifrån ett förutsebarhetsperspektiv?
- Hur ser gällande rätt avseende 3 kap. 6 § BrB ut?
- Finns det brister avseende förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB?

1.3 Teori

Som tidigare nämnts kommer denna uppsats att analysera uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Därför finns det ett behov av att fastställa vad som i denna uppsats menas med förutsebarhet.

Förutsebarheten är en del i rättssäkerhetsbegreppet och därför följer nu en redogörelse för vad som egentligen menas med just rättssäkerhet innan förutsebarheten närmare definieras.

1.3.1 Rättssäkerhet

Vår svenska term rättssäkerhet är, liksom rättsstatsbegreppet, lånat från tyskan. Trots att begreppet oftast används är det påtagligt frånvarande i våra grundlagar. Termen benämns endast på ett ställe, nämligen i 8 kap. 18 § RF där det stadgas att lagrådet ska kontrollera hur lagförslag förhåller sig till rättssäkerhetens krav. Någon närmare analys ges inte. Inom doktrinen har dock begreppet utvecklats och framkommer främst i två olika betydelser, formell och materiell rättssäkerhet.⁵

Anhängarna av den formella rättssäkerheten lägger, till skillnad från anhängarna av den materiella, inget moraliskt värde i rättens innehåll.

Anhängarna av den materiella rättssäkerheten menar däremot att begreppet rättssäkerhet innefattar vissa moraliska värderingar. Peczenik, som

---

⁵ Wennerström, SvJT 2007, sid. 28 ff.

förespråkar materiell rättssäkerhet, menar att begrepp såsom förutsebarhet kan få ge vika för andra starkare intressen. Peczenik illustrerar detta med exemplet att tyska judar under andra världskriget lätt kunde förutse att de skulle bli förföljda men att det vore absurt att kalla sådan förutsebarhet för rättssäker.⁶

Jareborg och Frändberg delar dock inte Peczeniks uppfattning och menar att om man godtar att det finns moraliskt ”dålig” rätt så finns det inget absurt i att det är förutsebart att man kommer behandlas på ett sätt som är moraliskt tvivelaktigt. Det som är absurt är rättens innehåll och inte rättssäkerhetsbegreppet.⁷ I denna uppsats kommer jag att utgå från Jareborgs och Frändbergs tolkning av begreppet rättssäkerhet och därmed analysera 3 kap. 6 § utifrån förutsebarheten i bestämmelsen.

1.3.2 Förutsebarhet

Med rättssäkerhet i meningen förutsebarhet brukar man mena att rättssystemet ska tillhandahålla klara, tydliga och pålitliga svar på rättsliga frågor. Frändberg förklarar detta på ett bra sätt genom dessa typsituationer:

*Jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i detta läge?
Jag funderar på att utföra en viss handling: Är den tillåten, förbjuden eller kanske rentav påbjuden? Jag står i en valsituation i samband med en affärstransaktion: Vilket av mina handlingsalternativ leder till den lägsta skatten? Om jag sluter ett avtal med folk utomlands: Vilket lands lag ska då gälla?* Frändberg menar att förutsebarheten i ett samhälle kan fastställas genom att se på i vilken grad rättssystemet ger klara och tydliga svar på sådana frågor.⁸

---

⁶ Peczenik, 1995, sid. 96 f.

⁷ Jareborg, 1992, sid. 90 och Frändberg, JT 2000/2001, sid. 271

⁸ Frändberg, JT, nr 2, 2000/2001, sid. 274

Frändberg uppställer tre nödvändiga villkor som måste vara uppfyllda för att rättssäkerhet, och därmed förutsebarhet, ska råda.⁹ Det första villkoret innebär att rättssystemet ska erbjuda ett klart och adekvat svar på den ställda frågan, alltså att det finns klara och tydliga regler. Det andra villkoret innebär att svaret på frågan ska vara lätt tillgängligt för den frågande. Dessa villkor är dock inte tillräckliga för att erbjuda förutsebarhet utan det krävs även att man kan lita på innehållet i reglerna. Frändberg menar att det föreligger en rad typiska defekter avseende dessa olika villkor som kan hota rättssäkerheten eller i värsta fall göra den obefintlig.¹⁰

Av de ovan nämnda villkoren anser jag att det första villkoret är det som är mest relevant för denna uppsats. Därför kommer nu detta villkor och dess typiska defekter att redovisas. Den första defekten avseende villkoret som innebär att rättssystemet ska tillhandahålla klara och tydliga svar är att det saknas regler, så kallad rättsbrist. Denna defekt är dock inte relevant för denna uppsats då det faktiskt finns en bestämmelse i 3 kap. 6 § BrB att analysera. Däremot är den andra defekten mer intressant. Denna innebär att de regler som finns är vaga, dunkla, mångtydiga, komplicerade eller försedda med latituder eller att de står i strid med varandra.¹¹

Om lagtexten nu lider av dessa defekter, vilka botemedel står då till buds? Närmast till hands ligger att söka ledning i praxis och i förarbeten. Problemet med lagtolkningsprejudikat är dock, som Frändberg påpekar, det faktumet att de fall som avgörs av HD oftast är olikartade och ibland lite udda. Således menar Frändberg att lagtolkningsprejudikat inte kan anses bidra till rättssäkerheten på ett mer omfattande sätt. När det gäller förarbeten är problemet att även dessa behöver tolkas. Man kan heller inte veta hur domstolen kommer använda sig av förarbetenas uttalanden eller om de överhuvudtaget kommer att användas. Frändberg ställer sig därför kritisk till att förarbetsanvändning skulle bidra till en ökad rättssäkerhet.¹²

---

⁹ Ibid, sid. 274

¹⁰ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 275

¹¹ Ibid, sid. 275

¹² Ibid, sid. 276

En sista åtgärd för att komma åt en brist avseende klarheten och tydligheten i lagtexten är, enligt Frändberg, att använda sig av bokstavstolkningsprincipen. Problemet med denna princip är att den blir otjänlig i de fall då tolkningssvårigheten består i språkets vaghet, dunkelhet eller mångtydighet. Slutsatsen som Frändberg drar är därför att den enda verkligt pålitliga rättssäkerhetsgarantin ligger i lagen. Därför ställer rättssäkerheten och förutsebarheten stora krav på de som skriver våra lagar.¹³ Det är utifrån denna definition av förutsebarhet samt förutsebarhetens medföljande brister som denna uppsats utgår ifrån.

1.4 Metod och material

För att besvara uppsatsens frågeställningar och uppnå syftet med uppsatsen tillämpas en rättsvetenskaplig metod. Metoden innebär att jag som författare utgår från rättskällorna; lagtext, förarbeten, praxis och doktrin, då jag besvarar mina frågeställningar. I uppsatsen kommer jag även att genomföra en rättsfallsstudie med syftet att undersöka domstolarnas praktiska tillämpning av 3 kap 6 § BrB.

Materialet som jag använt mig av i denna uppsats består till största delen av förarbeten samt domstolspraxis. Doktrinen består till största delen av lagkommentarer samt enskilda juridiska artiklar. De rättsfall från HD som behandlas under uppsatsen är de enda rättsfall där bestämmelsen om synnerligen grov misshandel tagits upp till prövning. De hovrättsfall som uppsatsen behandlar har valts ut då dessa omnämns i lagkommentarerna till 3 kap. 6 § BrB. Jag har sedan använt databasen Karnov för att studera dessa avgöranden närmare. De rättsfall från tingsrätterna som utgör min rättsfallsstudie består av fyra rättsfall mellan tidsperioden 10 april 2013 till 15 april 2014 där bestämmelsen om synnerligen grov misshandel behandlats.

---

¹³ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 277

1.5 Forskningsläge

Då uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB skett relativt nyligen så finns det inte mycket som skrivits om bestämmelsen. Det som finns består till största delen av lagkommentarer samt enstaka juridiska artiklar.

1.6 Avgränsningar och disposition

I kapitlet om 2010 års straffmättningsreform har uppsatsen avgränsats till att först ge en övergripande bild av de centrala åtgärderna som reformen innebar för att sedan fokusera på uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB. I kapitlet om gällande rätt avseende den kvalificerade misshandeln har uppsatsen avgränsats till att undersöka hur bestämmelsen ska tolkas och tillämpas.

Uppsatsens disposition är uppbyggd på följande sätt. Första kapitlet i huvuddelen ägnas åt att redogöra för 2010 års straffmättningsreform. Denna redogörelse omfattar bakgrunden till straffmättningsreformen och varför den genomfördes. I kapitlet kommer även kritiken mot reformen att lyftas fram. Det kommer även att redogöras för de utvärderingar och förslag till förändring som skett inom området. Slutet av kapitlet ägnas åt att undersöka om förutsebarheten har diskuterats i samband med reformen.

I huvuddelens andra kapitel redogörs det för gällande rätt avseende den kvalificerade misshandeln. Innebörden av brottstypen synnerligen grov misshandel och dess avgränsning gentemot grov misshandel är frågor som behandlas. Även vägledande rättsfall presenteras.

Huvuddelens sista kapitel ägnas åt en rättsfallsstudie med syftet att undersöka hur förutsebara domstolarna är i sin tillämpning av 3 kap. 6 § BrB. Sista delen av uppsatsen ägnas åt analys och reflektion med målet att besvara uppsatsens frågeställningar och uppfylla syftet.

2 2010 års straffmättningsreform

2.1 Allmänt

Den 29 mars 2007 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda och föreslå förändringar i strafflagstiftningen med syfte att åstadkomma en straffmätning som innebar en skärpt syn på de allvarligaste våldsbrotten.¹⁴ Denna utredning som antog namnet Straffnivåutredningen utkom med sitt betänkande i september 2008 och detta betänkande låg sedan till grund för regeringens straffmättningsreform.

Introduceringen av synnerligen grov misshandel, vilken ägde rum genom en uppdelning av straffskalan i 3 kap. 6 § BrB, skedde alltså som ett led i den straffmättningsreform som regeringen genomförde med syftet att åstadkomma en höjd straffnivå för de allvarligaste våldsbrotten, öka spännvidden i straffvärdebedömningen samt skärpa straffen vid återfall i brott.¹⁵ Den fortsatta framställningen kommer att behandla straffnivåutredningens förslag och överväganden samt regeringens ställningstaganden i relevanta delar.

Sedan denna uppsats påbörjats har det utkommit en utvärdering av 2010 års straffmättningsreform som Brå genomfört. Under våren 2014 har det även utkommit ett betänkande med namnet *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott*. Detta betänkande är sammanställt av Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott med syftet att föreslå förändringar i straffskalorna för de allvarligaste våldsbrotten för att genom detta åstadkomma en höjd straffnivå.¹⁶ Brås utvärdering samt det nya betänkandet kommer nedan att diskuteras för att ge en bild över straffmättningsreformens

---

¹⁴ SOU 2008:85, sid. 3

¹⁵ Prop. 2009/10:147, sid. 1

¹⁶ SOU 2014:18, sid. 11

genomslag samt en inblick i vad som möjligen kommer att ske på området i framtiden.

2.2 Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott

Bakgrunden till den straffmättningsreform som ägde rum 2010 kan härledas till en rapport om påföljdspraxis vid vissa våldsbrott som åklagarmyndigheten utgav år 2007. Åklagarmyndigheten fick år 2005 i uppgift att kartlägga domstolarnas straffmätning och påföljdsval vid olika typer av våldsbrottslighet. Syftet med detta var att skapa ett gediget kunskapsunderlag som tidigare inte funnits.¹⁷ En brottstyp som ingick i denna undersökning var grov misshandel. Undersökningen gick till på det sättet att man undersökte mål mellan år 2000-2005 för att se vilken påföljd som domstolen dömt ut samt hur sträng denna varit. Undersökningen visade bland annat att majoriteten (ungefär 95%) av domarna låg i den nedersta fjärdedelen av straffskalan. Således var stora delar av straffskalan för grov misshandel outnyttjad. Dessa resultat gav regeringen indikationer på att det förelåg ett behov av förändring avseende straffskalan för grov misshandel.¹⁸

2.3 Förarbeten

2.3.1 Definitionen av allvarliga våldsbrott

2.3.1.1 Straffnivåutredningen

Straffnivåutredningen definierade begreppet allvarliga våldsbrott på så sätt att de gick igenom en rad olika brottstyper som de ansåg skulle omfattas av begreppet. Gemensamt för de olika brotten är att alla innebär allvarliga former av ingrepp på enskildas fysiska integritet. Några av brotten som betecknades som allvarliga våldsbrott var mord, dråp, misshandel, grov

---

¹⁷ Rapport från Åklagarmyndigheten, 2007, sid. 3

¹⁸ Ibid, sid. 140 f.

misshandel, rån, grovt rån samt våldtäkt.¹⁹ De var noga med att påpeka att deras genomgång ej skulle anses som uttömmande utan att även andra brottstyper skulle kunna omfattas av deras förslag. Således gav Straffnivåutredningen en vid definition av begreppet allvarliga våldsbrott.

2.3.1.2 Regeringens proposition

Regeringen menade att straffmättningsreformen skulle omfatta brott där gärningen består i uppsåtlig allvarligare våldsanvändning, uppsåtligt allvarligare hot eller jämförbar handling direkt riktat mot en annan person. För att omfattas skulle brottet ha ett straffvärde på minst sex månaders fängelse. Regeringen definierade således allvarliga våldsbrott såsom allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.²⁰

2.3.2 Skälen för en höjd straffnivå

2.3.2.1 Straffnivåutredningen

Straffnivåutredningens främsta skäl till varför straffnivån för de allvarligaste våldsbrotten borde höjas var att samhällsutvecklingen bidragit till att synen på dessa brott förändrats och att sådan brottslighet betraktas som mer förkastlig än tidigare. Detta grundar sig på att den allmänna välfärden i samhället ökat och att våldsbrottsligheten därför framstår som ett större hot än tidigare.²¹ Straffnivåutredningen lyfte även fram brottsofferaspekten som ett skäl till varför straffnivån borde höjas. Utredarna menade att kunskapen rörande de psykiska påfrestningar som brottsoffer erhåller då de utsatts för grova våldsbrott ökat. Den kränkning och den rädsla som drabbar många brottsoffer vid grova våldsbrott kan bestå under lång tid. Rädslan för att utsättas för brott kan även drabba andra än brottsoffret och innebära påfrestningar för samhället då människors rörelsemönster begränsas. Denna rädsla för att utsättas för grov våldsbrottslighet kan även, enligt utredarna,

---

¹⁹ SOU 2008:85, sid. 40 ff.

²⁰ Prop. 2009/10:147, sid. 14

²¹ SOU 2008:85, sid. 257

underlätta för organiserad brottslighet och stärka brottsliga organisationers ställning. Detta kan innebära hot mot rättstryggheten samt hota andra grundläggande demokratiska värden. Därför ansåg utredarna att det förelåg skäl för att se mer allvarligt på grova våldsbrott.²²

Straffnivåutredningen ansåg alltså att det fanns tillräckligt många skäl som talade för en höjning av straffnivån för allvarliga våldsbrott för att en sådan borde genomföras. Det är intressant att notera att utredarna kom fram till denna slutsats trots att de fastslog att omfattningen av grova våldsbrott ej ökat i samhället samt att en höjning av straffnivån troligen inte skulle leda till en minskad brottslighet.²³

2.3.2.2 Regeringens proposition

Regeringen delade Straffnivåutredningens uppfattning om att samhällsutvecklingen gjort att synen på allvarliga våldsbrott skärpts och att en höjd straffnivå därför var motiverad med hänsyn till detta. Regeringen pekade, liksom Straffnivåutredningen, på faktorer som brottsofferaspekten, att rädsla och otrygghet kan drabba större grupper av människor samt att de allvarligaste våldsbrotten kan leda till en grogrund för organiserad brottslighet.²⁴ Regeringen lyfte fram den kartläggning av påföljdspraxis som åklagarmyndigheten gjort som ett skäl till varför straffnivån borde höjas, då denna rapport visade att endast de nedre delarna av straffskalan utnyttjades då det handlade om allvarliga våldsbrott.²⁵ Sammanfattningsvis så anslöt sig regeringen alltså i stort till de överväganden som Straffnivåutredningen kommit fram till.

---

²² SOU 2008:85, sid. 258

²³ Ibid, sid. 258

²⁴ Prop. 2009/10:147, sid. 9

²⁵ Ibid, sid. 10

2.3.3 Hur bör straffnivån höjas?

2.3.3.1 Straffnivåutredningen

Allmänt

I sitt betänkande tog Straffnivåutredningen upp olika sätt att gå till väga för att åstadkomma en höjd straffnivå för de allvarligaste våldsbrotten. De åtgärder som utredarna ansåg som tänkbara var; en förändring av en eller flera straffskalor, en ändring av de bestämmelser som styr bedömningen av straffvärdet, en ändring av reglerna för straffmätning samt en ändring av de processuella regler som har betydelse för straffmätningen.²⁶ Utredarna menade dock att en höjd straffnivå för allvarliga våldsbrott i första hand skulle åstadkommas genom en översyn av de allmänna bestämmelserna om straffvärde i 29 kap. BrB. De regler utifrån vilka straffvärdet bedöms i det enskilda fallet. Man påpekade dock att det även kan finnas skäl att se över enskilda straffskalor för vissa brott.²⁷

För att åstadkomma en generell höjning av straffvärdet för allvarliga våldsbrott så föreslog Straffnivåutredningen bl.a. en ändring av den allmänna bestämmelsen om straffvärde i 29 kap. 1 § BrB. Ändringen bestod i ett tillägg som innebar att rätten särskilt ska beakta om gärningen inneburit ett allvarligt ingrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person.²⁸ Detta menade utredarna skulle leda till att skadeverkningarna av allvarliga våldsbrott skulle värderas högre än de gjort tidigare. Utredarna diskuterade även möjligheterna att istället genomföra en ändring av de omständigheter som ska betraktas som försvårande i 29 kap. 2 § BrB men ansåg att syftet bakom ändringen, en generell höjning av straffen för de allvarligaste våldsbrotten, var av sådan vikt att denna borde framgå direkt av 29 kap. 1 § BrB.²⁹

---

²⁶ SOU 2008:85, sid. 271

²⁷ Ibid, sid. 272

²⁸ Ibid, sid. 276

²⁹ Ibid, sid. 279

Uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB

Förutom de generella ändringar som utredarna föreslog avseende 29 kap. BrB ansåg man även att en ändring av 3 kap. 6 § BrB avseende grov misshandel var påkallad. Detta då en höjd straffnivå och en större spännvidd ansågs särskilt angelägen för detta brott då straffmätningen huvudsakligen hade skett i den nedre delen av straffskalan. Ändringen som utredarna föreslog bestod i en uppdelning av straffskalan för grov misshandel i två delar. Denna uppdelning innebar att straffskalan för grov misshandel begränsades till lägst ett och högst sex års fängelse, medan det för fall som är att anse som synnerligen grova infördes en ny straffskala. Utredarna ansåg att denna nya straffskala skulle bestämmas till lägst fyra och högst tio års fängelse.³⁰

Utredarna anförde en rad skäl till varför en sådan uppdelning skulle ske. Ett av dessa var att det genom en uppdelning av grov misshandel skulle uppkomma parallellitet med straffskalorna för annan jämförbar brottslighet såsom rånbrott och våldtäktsbrott, för vilka en särskild straffskala tillämpas för de allvarligaste fallen. En uppdelning skulle leda till möjligheten att utpeka omständigheter som borde leda till en strängare bedömning. Vilket utredarna ansåg skulle ge en mer differentierad och enhetlig straffmätning.³¹

En mer differentierad och enhetlig straffmätning var dock inte det enda som enligt utredarna talade för en uppdelning av paragrafen. En sådan uppdelning skulle innebära att olika tvångsmedel skulle kunna tillämpas vid de fall av misshandel som är att anse som synnerligen grov, eftersom minimistraffet sätts till fyra års fängelse. Exempel på tvångsmedel som skulle kunna tillämpas är häktning, hemlig teleavlyssning samt hemlig kameraövervakning. Det skulle även bli möjligt att hålla personer ansvariga för brott som begåtts utomlands, även om personen i fråga inte är svensk medborgare. Något krav på dubbel straffbarhet skulle heller inte föreligga och svensk domstol kan utdöma strängare straff än vad som stadgas på

---

³⁰ SOU 2008:85, sid. 289

³¹ Ibid, sid. 288 f.

gärningsorten. Även frågor rörande preskription skulle påverkas då preskriptionstiden för grov misshandel sänks till tio år medan preskriptionstiden för synnerligen grov misshandel kvarstår på femton år, vilket utredarna bedömde som rimligt.³²

Straffnivåutredningen diskuterade även alternativa lösningar för att höja straffnivån för den grova misshandeln. Ett sådant förslag var att höja minimistraffet för grov misshandel från ett till två år. Utredarna ansåg dock inte att denna eventuella åtgärd skulle leda till några större straffskärpningar samtidigt som det, enligt utredarna, skulle slå oskäligt hårt på de fall av grov misshandel som ligger mellan ett och två år i straffvärde.³³ Ett annat alternativ som utredarna diskuterade var att behålla den dåvarande straffskalan för grov misshandel men att ändra i rekvisiten för misshandel av normalgraden så att de allvarligaste av dessa fallen skulle betraktas som grova. En sådan ordning skulle enligt utredarna kunna leda till att straffnivån för de allvarligare fallen av grov misshandel höjs. Nackdelarna med denna lösning var, enligt utredarna, att även straffnivån för normalgraden av misshandel skulle höjas och att förändringen därför skulle bli som mest påtaglig just på denna brottstyp. Således ansåg Straffnivåutredningen att en uppdelning av straffskalan för grov misshandel var den lösning som på bäst sätt skulle åstadkomma en höjning av straffnivån för grov misshandel.³⁴

2.3.3.2 Regeringens proposition

Allmänt

Regeringen började med att konstatera att straffmättningsreformen måste utformas på ett sätt som endast påverkar den allvarliga våldsbrottsligheten och inte andra brottstyper. För att åstadkomma detta ansåg regeringen, likt Straffnivåutredningen, att detta lämpligast görs genom ändringar i 29 kap. BrB. Regeringen upplevde att straffskalorna för våldsbrotten erbjöd stora

---

³² SOU 2008:85, sid. 291

³³ Ibid, sid. 292

³⁴ Ibid, sid. 293

möjligheter till adekvata bedömningar, då var förhållandevis vida. Därför menade regeringen att en straffmättningsreform borde sikta in sig på de objektiva omständigheter som kännetecknar våldsbrott och genomföra lagstiftningsåtgärder så att dessa värderas högre. Regeringen uteslöt inte möjligheten att se över någon enskild straffskala, dock påpekades att en generell översyn av straffskalorna inte var nödvändig.³⁵

Regeringen beslöt därmed, i likhet med Straffnivåutredningens förslag, att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som gärningsmannen haft. Vidare ska det vid bedömningen av straffvärdet särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person.³⁶

Uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB

I likhet med Straffnivåutredningen ansåg regeringen att det fanns ett behov av att se över straffskalan för grov misshandel, eftersom denna straffskala endast använts i begränsad utsträckning. Regeringen ansåg att straffskalan som sträckte sig mellan ett till tio års fängelse var adekvat uppbyggd. Regeringen konstaterade att en höjning av minimistraffet skulle markera en skärpt syn på grov misshandel. Dock ansåg regeringen att det även i fortsättningen borde vara möjligt att döma till ett års fängelse för de mindre allvarliga fallen av grov misshandel, vilket inte motiverade en höjning av straffminimum. För de allvarligaste fallen av grov misshandel konstaterade regeringen att straffnivån endast undantagsvis överstigit tre-fyra års fängelse och att det då oftast var fall där misshandeln lett till döden eller varit en del av annan grov brottslighet.³⁷

Straffnivån var enligt regeringen inte acceptabel, utan den borde, enligt dem, bättre korrespondera med straffnivån för dråp där minimistraffet är sex

---

³⁵ Prop. 2009/10:147, sid. 11

³⁶ Ibid, sid. 12

³⁷ Ibid, sid. 17

års fängelse. Således ansåg regeringen att straffnivån för grov misshandel inte stod i relation till brottets allvar eller låg på en rimlig nivå jämfört med annan likartad brottslighet. Därför ansåg regeringen att en ändring av straffskalan var motiverad och att detta borde utföras i likhet med Straffnivåutredningens förslag. Vilket innebar en uppdelning av straffskalan för grov misshandel, där de allvarligaste fallen får en egen straffskala med ett högt minimistraff. Regeringen beslöt därmed om denna uppdelning där det för de allvarligaste fallen av misshandel ska dömas till lägst fyra och högst sex års fängelse. För annan grov misshandel ska det utdömas lägst ett och högst sex års fängelse.³⁸

2.4 Kritik

2.4.1 Remissinstanser

Den kritik som riktades mot straffmättningsreformen bland remissinstanserna bestod till största delen av synpunkter på de anförda skälen för en höjd straffnivå samt sättet som straffmättningsreformen skulle genomföras på. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet var en av de remissinstanser som ifrågasatte om enskilda våldshandlingar verkligen betraktas som mer förkastliga nu än tidigare. De höll med om att mycket talade för att acceptansen av våldsbrott har minskat i samhället men att detta har sin grund i frågor kring hur våldsgärningar ska kontrolleras samt i vilket normsystem detta ska ske.³⁹

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet var även de inne på frågor kring hur våldsgärningar kontrolleras samt hur detta ska gå till. De menade att det var mer väsentligt att anmälda brott genast utreds, att åtal väcks och att fällande domar alltid är förenade med kännbara sanktioner, snarare än att höja straffnivån. Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet menade att de omständigheter som, enligt regeringen, talade för

---

³⁸ Prop. 2009/10:147, sid. 19

³⁹ Ibid, sid. 9

en skärpt syn på allvarliga våldsbrott empiriskt kunde ifrågasättas samt att en skärpt syn redan åstadkommit i praxis. Även Sveriges advokatsamfund anförde att det saknades skäl för en höjd straffnivå och förslög istället en generell översyn av de enskilda straffskalorna.⁴⁰

När det gäller uppdelningen av straffskalan för grov misshandel ansåg Åklagarmyndigheten samt Ekobrottsmyndigheten att en sådan var olycklig i den utformning som regeringen föreslagit. Detta då straffmaximum för grov misshandel i praktiken skulle bli där straffskalorna överlappar varandra, alltså vid fyra års fängelse. Sveriges advokatsamfund tillstyrkte förslaget om en uppdelning av grov misshandel. Dock hade man synpunkter på paragrafens utformning. Att vid bedömningen om misshandeln ska betraktas som synnerligen grov beakta om gärningsmannen visat synnerligen stor hänsynslöshet ger inte någon konkret vägledning enligt advokatsamfundet.⁴¹

Även Blekinge tingsrätt kritiserade förslaget då de ansåg att en uppdelning skulle skapa överlappningsproblem. De föreslog istället att en höjning av straffnivån borde åstadkommas genom att minimistraflet höjs från ett till två års fängelse. Brottsoffermyndigheten framförde liknande synpunkter. Stockholms tingsrätt ifrågasatte om en uppdelning skulle leda till de eftersträlvade effekterna då den strängare straffskalan skulle träffa så få fall samt att den befintliga straffskalan erbjöd möjligheten att döma ut strängare straff.⁴²

2.4.2 Lagrådet

Lagrådet hade en rad olika synpunkter på regeringens förslag. Framförallt kritiserade de ändringarna i 29 kap. BrB. Att införa uttryckliga begränsningar över vilka omständigheter som domstolen får beakta ansåg Lagrådet vara diskutabelt ur en principiell synpunkt. Även det faktum att regeringen i propositionen på ett detaljerat sätt angivit vilka nivåer som

---

⁴⁰ Prop. 2009/10:147, sid. 9

⁴¹ Ibid, sid. 16

⁴² Ibid, sid. 16 f.

höjningen av straffvärdet ska leda till ansågs vara problematiskt av Lagrådet. De fann det anmärkningsvärt att regeringen på detta sätt försöker detaljstyra domstolarnas tillämpning av de nya reglerna.⁴³

Enligt Lagrådets mening borde det framgå av lagtexten hur allvarlig en viss brottstyp är i förhållande till en annan. Därför ansåg Lagrådet istället att en höjd straffnivå för de allvarligaste våldsbrotten borde genomföras genom en översyn av de enskilda straffskalorna.⁴⁴

2.4.3 Doktrin

Efter att straffmättningsreformen genomförts har den fått utstå viss kritik inom doktrinen. Jareborg och Zila ansåg att ändringen av 29 kap. 1 § BrB varit felaktig. Författarna menar att om lagstiftaren vill markera att en viss brottstyp ska tillskrivas högre straffvärde än andra brottstyper så borde detta framgå av straffskalorna för de enskilda brotten. Då lagstiftaren i detta fall även ändrat i vissa enskilda straffskalor anser författarna att tillägget i 29 kap. 1 § BrB inte bara är felplacerat utan även överflödigt samt kan skapa tolkningssvårigheter. Författarna konstaterar slutligen att lagstiftarens ingrepp i straffvärdebegreppet måste ses som olycklig både från systematisk och saklig synpunkt.⁴⁵ Författarna av lagkommentaren till 29 kap. 1 § BrB har framfört likartad kritik.⁴⁶

Borgeke, m.fl. har i en artikel från 2011 diskuterat regeringens straffmättningsreform och kritiserat denna. Författarna lyfter fram en rad olika olösta frågeställningar som reformen skapat. Lagstiftningstekniken som regeringen valt då de ändrade i 29 kap. BrB om straffvärdesbedömningen har, enligt författarna, lett till en rad konsekvenser.⁴⁷

---

⁴³ Prop. 2009/10:147, sid. 70 f.

⁴⁴ Ibid, sid. 71

⁴⁵ Jareborg och Zila, 2010, sid. 103

⁴⁶ Berggren m.fl. Brottsbalken (1 jan. 2014, Zeteo) kommentaren till 29 kap. 1 §

⁴⁷ Borgeke m.fl., SvJT 2011, sid. 75

Lagstiftaren har valt att anknyta till den rättstillämpning som ägde rum före reformen. Detta innebär, enligt författarna, att domstolen i sin första straffvärdebedömning ska genomföra denna på samma sätt som innan reformen. Efter denna första bedömning ska man dock lägga till ett antal månader eller år, beroende på vilken nivå den första bedömningen landade på. En konsekvens av detta är att vissa straffskalor, exempelvis ett års fängelse för grov misshandel i praktiken upphört att existera. Minimistrafvet för grov misshandel, ett års fängelse, innebär i praktiken ett år och tre månaders fängelse efter att straffmätning skett enligt 29 kap. BrB. Således menar författarna att det är missvisande att tala om minimistrafv då det krävs förmildrande omständigheter för att detta ska kunna dömas ut. Även minimistrafvet för synnerligen grov misshandel som är fyra år innebär i praktiken fem års fängelse.⁴⁸

Reformen skapar även, enligt författarna, överlappnings- och gradindelingsproblem. Detta eftersom det enligt praxis och doktrin inte döms för ett gradindelad brott till ett straff som motsvarar minimistrafvet för den högre graden. Detta innebär att domstolarna för misshandel av normalgraden inte dömer ut fängelse i ett år eller högre, även om straffskalan för misshandel av normalgraden sträcker sig till två års fängelse. Om straffmättningsreformen skulle efterföljas innebär detta att denna princip frångås eller att en misshandel som innan reformen hade ett straffvärde på tio månader numera är att betrakta som grov.⁴⁹

Författarna anser att regeringen borde övervägt en annan lagstiftningsteknik och föreslår, likt Jareborg och Zila, att straffskärpningen borde åstadkommit genom ändring av de enskilda straffskalorna. Författarna lyfter även frågan om hur straffmättningsreformen påverkar ansvarsfördelningen mellan lagstiftaren och domstolarna. Författarna menar att det är problematiskt om utvecklingen går mot att lagstiftaren i högre grad vill detaljstyra domstolarnas rättstillämpning. Straffmättningsreformen skulle

---

⁴⁸ Borgeke m.fl., SvJT 2011, sid. 75

⁴⁹ Ibid, sid. 75

även kunna leda till att domstolarna börjar använda sig av fasta tabeller vid bestämmandet av straffvärdet, något som författarna ställer sig kritiska till.⁵⁰

2.5 Utvärdering och framtid

2.5.1 Brottsförebyggande rådets utvärdering

På våren 2012 gav regeringen Brå uppgiften att utvärdera vilket genomslag 2010 års straffmättningsreform haft. I sin rapport som publicerades våren 2014 diskuterar Brå straffmättningsreformen utifrån tre olika aspekter. De undersöker om straffnivån för allvarliga våldsbrott har skärpts, om spännvidden vid straffvärdebedömningen har ökat samt om återfallsskärpningen fått en mätbar effekt. Brå har genomfört undersökningen genom att analysera tre olika empiriska material. Dessa bestod av lagföringsstatistik, 469 domar från perioden mellan 2008-2012 rörande allvarliga våldsbrott samt intervjuer med ett antal domare och åklagare.⁵¹

När det gäller straffnivån för de allvarligaste våldsbrotten visar Brås undersökning på att straffnivån för de allvarligaste formerna av misshandel har skärpts⁵² och straffnivån har ökat med i genomsnitt två månader för dessa brottstyper. Undersökningen visar på att denna ökning inte kan förklaras med att våldet blivit grövre. Istället talar det mesta för att våldsanvändningen snarare blivit lindrigare. Detta kan, enligt Brå, förklaras med att gärningar som tidigare betecknades som misshandel av normalgraden nu rubriceras som grov misshandel. Detta har även bidragit till att höjningen av straffnivån varit relativt låg. Om man ser på en specifik typ av gärning, exempelvis knivvåld, så kan man enligt Brås undersökning se att straffnivåerna höjts mellan tjugo till trettio procent efter reformen, vilket stämmer överens med regeringens mål. Straffnivåerna har även skärpts för mord, grov utpressning samt grovt vållande till annans död. För

---

⁵⁰ Borgeke m.fl., SvJT, 2011, sid. 75 ff.

⁵¹ Brå, 2014:6, sid. 6

⁵² Grov misshandel och synnerligen grov misshandel

misshandel, utpressning, rån samt våldtäkt kunde dock Brå inte observera några straffskärpningar. Detta betyder således att straffmättningsreformen hittills fått genomslag för straffnivåerna rörande den allra grövsta våldsbrottsligheten.⁵³

När det gäller spännvidden vid strafflängderna för misshandel så har dessa ökat. Framförallt har Brå noterat att andelen straff som ligger på straffminimum för grov misshandel har minskat. En större spännvidd har även märkts vid tillämpningen av den övre delen av straffskalorna för grov- samt synnerligen grov misshandel. Även om strafftider på fyra års fängelse eller mer fortfarande är relativt ovanligt så har dessa i alla fall ökat jämfört med tiden innan reformen genomfördes. Brås slutsats gällande återfallsskärpningen var att straffmättningsreformen inte fått någon mätbar effekt på detta område.⁵⁴

Brå påpekar dock att det fortfarande är för tidigt att komma med några slutsatser om reformens genomslag. Vid de intervjuer som genomfördes var majoriteten av intervjuobjekten överens om att införandet av synnerligen grov misshandel var den åtgärd som varit mest konkret. Övriga delar av reformen var dock vissa omedvetna om, vilket enligt Brå antyder att det finns problem med hur lagändringar sprids inom rättsväsendet. När det gäller kritik av straffmättningsreformen framförde vissa intervjuobjekt synpunkter på den ovanliga lagstiftningsteknik som använts samt de tröskeleffekter som skapats.⁵⁵

---

⁵³ Brå, 2014:6, sid. 7

⁵⁴ Ibid, sid 7 f.

⁵⁵ Ibid, sid. 9

2.5.2 Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott

2.5.2.1 Allmänt

I mars 2013 beslutade regeringen om att tillsätta en ny utredning med huvuduppgift att överväga och föreslå förändringar i straffskalorna med syftet att åstadkomma en höjd straffnivå för allvarliga våldsbrott.⁵⁶

Bakgrunden till denna utredning är att regeringen inte varit helt nöjd med det genomslag som straffmättningsreformen från 2010 fått. I direktiven till den nya utredningen menade regeringen att det kunde ifrågasättas om den skärpta synen på allvarliga våldsbrott som straffmättningsreformen skulle ge uttryck för, tillräckligt återspeglats i de lagstiftningsåtgärder som skett eller i domstolarnas praxis. Därför tillsattes denna nya utredning med uppdraget att överväga ytterligare skärpningar genom förändringar av de enskilda straffskalorna. Skillnaden mellan dessa två utredningar är att den senare alltså söker åstadkomma en straffhöjning genom förändring av enskilda straffskalor medan Straffnivåutredningens förslag, till största delen, innebar förändringar av de allmänna bestämmelserna om straffvärde.⁵⁷

Utredarna ansåg att de skäl för en straffhöjning som förelåg 2010 fortfarande gäller. Huvudskälet för en straffhöjning är att acceptansen av våld i samhället har minskat. Samhällsutvecklingen har bidragit till att allvarliga våldsbrott ses som mer klandervärda nu än tidigare. Detta bör, enligt utredarna, återspeglas i straffnivåerna för denna typ av brott. Utredarna menar även att förändring av enskilda straffskalor är den bästa vägen för att komplettera straffmättningsreformen från 2010, då förändrade straffskalor på ett mer direkt sätt påverkar rättstillämpningen jämfört med allmänna bestämmelser om straffvärde. Likt Straffnivåutredningen konstaterar utredarna även att en ökad straffnivå troligtvis inte leder till en minskad brottslighet och inte heller brottsutvecklingen motiverar en

---

⁵⁶ SOU 2014:18, sid. 27

⁵⁷ Ibid, sid. 28

straffskärpning. Højningen motiveras alltså endast med att synen på allvarliga våldsbrott skärpts i samhället.⁵⁸

De förändringar som den nya utredningen föreslagit är att minimistrafpen för grovt olaga hot, grovt olaga tvång, grov misshandel, synnerligen grov misshandel, grov utpressning, grovt rån samt dråp höjs.⁵⁹

2.5.2.2 Förändringar avseende 3 kap. 6 § BrB

En av de förändringar rörande de enskilda straffskalorna som utredningen föreslår gäller grov misshandel samt synnerligen grov misshandel i 3 kap. 6 § BrB. Förslaget innebär att minimistrafpet för grov misshandel höjs till fängelse i ett år och sex månader samt minimistrafpet för synnerligen grov misshandel höjs till fem års fängelse.⁶⁰

Enligt utredarna är brottstyperna grov misshandel och synnerligen grov misshandel en central del av de brottstyper som utgör de allvarligaste våldsbrotten. Således menar utredarna att det är naturligt att åtgärder för att höja straffnivån för de allvarligaste våldsbrotten inriktas på dessa två brottstyper. En højning av minimistrafpen för de kvalificerade formerna av misshandel skulle minska överlappningen mellan straffskalorna och därmed, enligt utredarna, möjliggöra en mer differentierad straffmätning.⁶¹

En højning av minimistrafpet för grov misshandel till ett år och sex månaders fängelse skulle innebära att grov misshandel närmar sig brottstyper med två års fängelse som minimistraf, såsom våldtäkt, våldtäkt mot barn och grovt övergrepp i rättssak. Utredarna ser dock inga problem rörande proportionaliteten i detta och menar att en højning av minimistrafpet

---

⁵⁸ SOU 2014:18, sid. 14

⁵⁹ Ibid, sid. 11

⁶⁰ Ibid, sid. 164

⁶¹ Ibid, sid. 165

för grov misshandel inte kan ses som en nedvärdering av de ovan nämnda brottstypernas skyddsintressen.⁶²

2.6 Förutsebarhet och 2010 års straffmättningsreform

2.6.1 Allmänt

Huvudsyftet med denna uppsats är att analysera den kvalificerade misshandeln i 3 kap. 6 § BrB ur ett förutsebarhetsperspektiv. Detta kapitel kommer undersöka i vilken mån frågor rörande förutsebarhet har diskuterats under tillkomsten av 2010 års straffmättningsreform samt i de utvärderingar och förslag till förändring som tillkommit efter reformens genomförande.

2.6.2 Förutsebarhet under tillkomsten

Straffnivåutredningen diskuterar förutsebarhetsbegreppet på ett flertal ställen i sin utredning. Utredarna lyfte fram förutsebarheten som en aspekt som talade för en straffmättningsreform. Detta då straffen för de allvarligaste våldsbrotten till största delen koncentrerades till den lägre delen av straffskalan. I kombination med vida straffskalor kan förutsebarheten i straffsystemet minska då allmänheten förväntar sig strängare straff än vad som faktiskt utmäts.⁶³

När det gäller uppdelningen av grov misshandel är dock inte förutsebarheten något som diskuteras i utredningen. Inte heller regeringens proposition nämner något om förutsebarhet i samband med kvalificerad misshandel. Det är först bland remissinstanserna som frågor rörande paragrafens utformning och förutsebarhet lyfts fram. Sveriges advokatsamfund ansåg att utformningen av paragrafen inte gav tillräckligt med vägledning kring

---

⁶² SOU 2014:18, sid. 165

⁶³ SOU 2008:85, sid. 270

skillnaden mellan grov misshandel och synnerligen grov misshandel.⁶⁴ Advokatsamfundets remissvar bör kunna ses som en synpunkt på förutsebarheten i paragrafens utformning. Då inga klara och tydliga svar avseende bestämmelsens tolkning kan ges uppstår en brist gällande förutsebarheten.⁶⁵

2.6.3 Förutsebarhet under utvärderingen

I utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott från 2014 diskuteras det ej kring frågor rörande förutsebarhet. I Brås utvärdering av straffmättningsreformen framkommer det kritik från vissa intervjuobjekt mot den teknik som lagstiftaren valde då man lagstiftade genom förarbeten.⁶⁶ Att behöva förlita sig på förarbeten för att kunna tolka lagtexten kan vara förenat med brister gällande förutsebarheten, detta eftersom även förarbeten behöver tolkas.⁶⁷

I den kritik mot straffmättningsreformen som framkommit inom doktrinen förekommer det aspekter som berör förutsebarheten. Borgeke med flera kritiserar den lagstiftningsteknik som regeringen valt att använda sig av. Kritiken består bland annat i att förändringarna i de allmänna bestämmelserna om straffvärde har medfört att vissa minimistraff i praktiken inte kommer att utdömas. Minimistraffet för synnerligen grov misshandel är enligt lagtexten fyra års fängelse, men efter att domstolen tillämpat de allmänna bestämmelserna i 29 kap. BrB innebär minimistraffet i praktiken fem års fängelse, om inga förmildrande omständigheter föreligger.⁶⁸ Att lagtexten stadgar minimistraff som i grunden är missvisande måste ses som en brist rörande förutsebarheten i bestämmelsen. I detta fall rör inte bristen själva utformningen av 3 kap. 6 § BrB utan det är de allmänna bestämmelserna i 29 kap. BrB som skapar denna rättsbrist.

---

⁶⁴ Prop. 2009/10:147, sid. 16

⁶⁵ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 275

⁶⁶ Brå 2014:6, sid. 9

⁶⁷ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 275

⁶⁸ Borgeke m.fl. SvJT 2011, sid. 75

3 Gällande rätt - kvalificerad misshandel

3.1 Lagtext

I 3 kap. 6 § BrB stadgas de svåraste fallen av uppsåtlig misshandel. Den kvalificerade misshandeln i brottsbalken består av grov misshandel och synnerligen grov misshandel. Lagtexten lyder:

3 kap. 6 § Är brott som avses i 5 § att anse som grovt, döms för grov misshandel till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms dock till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.

3.2 Grov misshandel

3.2.1 Rekvisit

Bedömningen av om en misshandel är att anse som grov tar sin utgångspunkt i 3 kap. 5 § BrB vari misshandel av normalgraden stadgas. Således är de rekvisit som måste vara uppfyllda för att en grov misshandel ska föreligga samma som vid misshandel av normalgraden. Dessa rekvisit är att man ska tillfoga en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätta honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd. Vid bedömningen av om en misshandel är att anse som grov ska särskilt beaktas om gärningen varit livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår

kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Nedan följer en närmare genomgång av dessa rekvisit som kvalificerar en misshandel som grov. För att fullt ut förstå bestämmelsen kan det dock vara på sin plats att först gå igenom de rekvisit som gäller vid misshandel av normalgraden. Detta då de två lagreglerna är så tätt sammankopplade.

3.2.2 Misshandel av normalgraden

3.2.2.1 Olika sätt att begå misshandel

I lagtexten har det inte angivits på vilket sätt en misshandel kan förövas. Att ge bestämmelser kring detta har inte lagstiftaren ansett vara lämpligt. En misshandel kan begås på flera olika sätt. Det behöver inte bara vara frågan om användandet av vapen, tillhyggen eller annat yttre våld utan en misshandel kan även förövas genom förgiftning eller vissa straffbara underlåtenhetsgärningar. Även svårare former av psykisk påverkan kan falla under begreppet misshandel.⁶⁹

3.2.2.2 Tillfoga någon kroppsskada, sjukdom eller smärta

Med begreppet kroppsskada omfattas inte enbart typiska skador såsom sår, benbrott eller svullnader utan även funktionsrubbingar av olika slag, exempelvis försämrad rörelseförmåga, nedsatt syn eller hörsel. Även andra handlingar kan omfattas av begreppet skada. I förarbetena nämns exempelvis att tillfogande av skada kan vara att raka av håret på en kvinna.⁷⁰

Under begreppet sjukdom omfattas även psykiska sjukdomar samt psykisk invaliditet. Psykiskt lidande faller under begreppet om den har en medicinsk påvisbar effekt. Kroppsskada eller sjukdom kan föreligga utan att offret har tillfogats någon smärta. Med begreppet smärta avses ett fysiskt lidande som

---

⁶⁹ Prop. 1987/88:14, sid. 17

⁷⁰ Nilsson, Brottsbalken (13 mars 2014, Lexino) kommentaren till 3 kap. 5 §

ej varit alltför obetydligt. Om misshandel ska föreligga utan att offret tillfogats någon kroppsskada eller sjukdom krävs det alltså att gärningen inneburit en smärta som inte varit alltför lindrig eller hastigt övergående.⁷¹

3.2.2.3 Försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd

Begreppet vanmakt innebär en praktiskt tagen fullständig brist på kroppslig kontroll. Exempel på vanmakt kan vara sömn, medvetlöshet, hypnotiskt tillstånd eller fullständig berusning. Med uttrycket ”annat sådant tillstånd” menas exempelvis en fullständig eller partiell förlamning eller bedövning av annans kropp. Även bländning på grund av tårgas eller pepparspray kan falla under begreppet.⁷²

3.2.3 Livsfarlig gärning

En gärning är livsfarlig om den har förövats med hjälp av ett livsfarligt vapen, exempelvis skjutvapen eller kniv. Att en misshandel lett till döden behöver nödvändigtvis inte innebära att gärningen varit livsfarlig. Det avgörande är om gärningsmannen vid gärningsögonblicket framstått som livsfarlig.⁷³ Gärningsmannen kan dock i sådana fall ofta antas ha handlat med särskild hänsynslöshet eller råhet.⁷⁴

3.2.4 Svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom

Med svår kroppsskada avses de fall där offret tillfogats svåra skador som förlust av talförmåga, syn eller hörsel, ett svårt lyte eller annat svårt kroppsfel. Även mindre svåra skador kan anses som svåra om de är av särskilt stor betydelse för den skadade. Allvarlig sjukdom föreligger inte bara då offret har insjuknat i en sådan sjukdom, utan även i de fall där

---

⁷¹ Berggren m.fl. Brottsbalken (1 jan 2014, Zeteo) kommentaren till 3 kap. 5 §

⁷² Nilsson, Brottsbalken (13 mars 2014, Lexino) kommentaren till 3 kap. 5 §

⁷³ Prop. 1987/88:14, sid. 17

⁷⁴ Nilsson, Brottsbalken (13 mars 2014, Lexino) kommentaren till 3 kap. 6 §

sjukdomen typiskt sett är att anse som allvarlig men där offret endast drabbats av en mindre allvarlig form.⁷⁵ Fall där barn tillfogats kroppskada eller sjukdom genom vårdnadshavarens uppsåtliga underlåtenhet kan betecknas som grov misshandel. Framförallt i de fall där vårdnadshavaren har haft skadeavsikt eller uppvisat en total likgiltighet för barnets tillstånd.⁷⁶

3.2.5 Särskild hänsynslöshet eller råhet

Faktorer som kan bidra till att en misshandel ska betecknas som grov med hänvisning till att gärningsmannen uppvisat särskild hänsynslöshet eller råhet kan vara att misshandeln varit provocerad, att misshandeln pågått under en längre tid eller riktat sig mot en skyddslös person. Vid bedömningen av om offret varit skyddslös kan hänsyn tas både till offrets allmänna möjlighet att försvara sig eller om gärningsmännen varit flera.⁷⁷

3.3 Synnerligen grov misshandel

3.3.1 Rekvisit

Bedömningen av om en misshandel ska betraktas som synnerligen grov tar sin utgångspunkt i samma rekvisit som för grov misshandel. För att gärningen ska betraktas som synnerligen grov ska dessa omständigheter dock vara försvårande i förhållande till grov misshandel. I förarbetena lyfter man fram aspekter som att en svår kroppsskada är bestående, att misshandeln inneburit stark och långvarig smärta eller orsakat stark dödsångest. Även de fall där misshandeln riktats mot någon med liten chans att försvara sig såsom ett barn eller en äldre människa borde, enligt förarbetena, kunna kvalificera misshandeln som synnerligen grov. Detta gäller även de fall där en person misshandlats av flera personer och därför haft liten chans att försvara sig.⁷⁸ Enligt förarbetena kan även andra

---

⁷⁵ Prop. 1987/88:14, sid. 17

⁷⁶ Berggren m.fl. Brottsbalken (1 jan 2014, Zeteo) kommentaren till 3 kap. 6 §

⁷⁷ Prop. 2009/10:147, sid. 18

⁷⁸ Ibid, sid. 18

omständigheter än de som nämns i 3 kap. 6 § andra stycket beaktas vid bedömningen om misshandeln ska anses vara synnerligen grov. Dessa omständigheter ska då tala i starkt försvårande riktning.⁷⁹

3.3.1.1 Bestående kroppsskada

Med bestående kroppsskada menas en sådan skada som med hänsyn till för tidpunkten relevant medicinsk kunskap är att anses som livsfarlig.

Innebörden av begreppet svår kroppsskada är detsamma som stadgas för grov misshandel. Exempel på svåra bestående kroppsskador är förlust av synen, permanent förlamning eller bestående hjärnskada.⁸⁰

3.3.1.2 Synnerligt lidande

Med synnerligt lidande avses sådan misshandel som orsakat kraftig och långvarig smärta. I förarbetena lyfter man fram att så kan vara fallet vid omfattande våldsanvändning under en inte helt kortfattad tidsperiod. Som exempel nämner man misshandel som skett med tortyrliknande inslag. Även de fall där gärningen orsakat stark dödsångest eller stor psykisk påfrestning kan kvalificeras som synnerligt lidande.⁸¹

3.3.1.3 Synnerlig hänsynslöshet

Vid bedömningen av om hänsynslösheten varit synnerlig ska denna vara påtagligt värre än vad som gäller för särskild hänsynslöshet enligt 3 kap. 6 § första stycket. Exempel på detta kan vara då grovt våld använts mot en person med begränsad allmän möjlighet att försvara sig, såsom ett barn eller en äldre människa eller en person med funktionshinder. Även de fall där ett flertal personer allvarligt misshandlat en ensam person kan falla under begreppet synnerlig hänsynslöshet. I förarbetena lyfter man även fram exemplet då en gärningsman visat synnerlig brutalitet, exempelvis när grovt

---

⁷⁹ Prop. 2009/10:147, sid. 38

⁸⁰ Ibid, sid. 38

⁸¹ Ibid, sid. 38

våld använts mot en närstående kvinna som tidigare varit utsatt för upprepade och allvarliga övergrepp.⁸²

3.4 Gränsdragningen enligt HD

3.4.1 Allmänt

Då bestämmelsen om synnerligen grov misshandel i 3 kap. 6 § andra stycket BrB är relativt ny finns det inte många avgöranden som är vägledande eller prejudicerande. Nedan kommer jag att gå igenom de två avgöranden där HD haft uppe bestämmelsen om synnerligen grov misshandel för prövning.

3.4.2 NJA 2011 s. 89

Två män hade tillsammans misshandlat en tredje genom att de slagit och sparkat omkull honom för att sedan, när mannen befann sig på marken, tilldelat honom ett stort antal kraftiga slag och sparkar mot kropp och huvud. Under denna del av misshandeln uttalade gärningsmännen bland annat ”du ska dö din jävel” eller liknande. Efter detta lämnade gärningsmännen mannen skadad och försvarslös för att, en kort tid senare, återvända med en innebandyklubba och fortsätta misshandeln genom slag och sparkar mot hans kropp och huvud samt slag med tillhygget. Under denna del uttalade gärningsmännen ”lever du din jävel” eller liknande. Mannen åsamkades livshotande skador. Åklagaren yrkade på synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 6 § BrB.

Tingsrätten fann att misshandeln var att bedöma som synnerligen grov. Detta kom man fram till efter att ha gjort en bedömning av samtliga föreliggande omständigheter. Dessa omständigheter var bland annat att mannen fått motta ett stort antal slag och sparkar mot huvudet, att han åsamkats livshotande skador samt att det rörde sig om två gärningsmän.

---

⁸² Prop. 2009/10:147, sid. 38

Hovrätten konstaterade att misshandeln varit av mycket allvarligt slag. Det som pekade i en försvårande riktning var den omständigheten att gärningsmännen återvänt och fortsatt den brutala misshandeln. Även de skador som mannen ådrog sig talade i en försvårande riktning. Hovrätten ansåg det dock inte klarlagt om skadorna åsamkats mannen då han varit försvarslös. Händelseförloppet varade inte längre än tio minuter och den bakomliggande orsaken till misshandeln var okänd. Därför fann hovrätten, efter en samlad bedömning, att omständigheterna inte varit så försvårande att gärningsmännen visat synnerlig hänsynslöshet. Hovrätten ändrade därmed tingsrättens dom och dömde till grov misshandel.

HD började med att konstatera att misshandeln skett gemensamt och i samförstånd och att båda gärningsmännen därför är ansvariga för den typ av skador som täcks av deras uppsåt. Sedan fastslog HD att skadorna får anses vara typiska för den typ av våld som målsäganden utsattes för, och inget talade för att dessa skador inte skulle vara täckta av gärningsmännens uppsåt. Hoten som gärningsmännen uttalade ansåg HD kunna påverka det konkreta straffvärdet men inte misshandelns gradindelning.⁸³

Skadorna som målsäganden åsamkats var livshotande men misshandeln medförde dock inga bestående men. Enligt HD:s bedömning kunde skadorna inte anses vara så allvarliga och av sådan art att misshandeln var att betrakta som synnerligen grov.⁸⁴

HD konstaterade sedan att misshandeln inte hade varit livsfarlig i den mening som avses i 3 kap. 6 § BrB. Gärningen var inte överlagd eller hade något instrumentellt syfte. Genom att återvända och fortsätta misshandeln påvisade gärningsmännen hänsynslöshet och råhet. Denna hänsynslöshet var, enligt HD, tillsammans med skadorna inte tillräcklig för att

---

⁸³ NJA 2011 s. 89 p. 17

⁸⁴ Ibid, p. 18

misshandeln skulle kvalificeras som synnerligen grov.⁸⁵ HD var eniga då de fastställde hovrättens beslut.

3.4.3 NJA 2012 s. 45

En man åtalades för försök till mord då han genom tio svärdshugg försökt beröva sin flickvän livet. Målsäganden träffades av svärdshuggen på huvudet, på ryggen samt på ett flertal andra ställen på kroppen. Skadorna var livshotande och åklagaren menade att mannen visat synnerlig hänsynslöshet. Tingsrätten och hovrätten dömde den tilltalade för försök till mord.

I HD tillkom riksåklagaren med ett alternativt yrkande om synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 6 § andra stycket BrB. Detta grundade sig på att kvinnans skador varit livshotande, att gärningen orsakat synnerligt lidande i form av mycket svåra smärtor, stark dödsångest samt en bestående kroppsskada i den ena axeln. HD fann att det inte var bevisat att mannen haft uppsåt att beröva sin flickvän livet.⁸⁶ Då försök till mord inte längre var aktuellt gällde frågan om mannen skulle dömas till grov misshandel eller synnerligen grov misshandel. HD konstaterade att misshandeln hade riktats mot en i det närmaste helt försvarslös person och innefattade ett livsfarligt våld som orsakat dödsångest och synnerligen svåra plågor samt bestående men. Då misshandeln även fortlöpt under en längre tidsperiod fann HD att det inte kunde råda någon tvekan kring att misshandeln var att bedöma som synnerligen grov.⁸⁷ En enhällig domstol ändrade därför hovrättens beslut och dömde för synnerligen grov misshandel.

---

⁸⁵ NJA 2011 s. 89 p. 19

⁸⁶ NJA 2012 s. 45 p. 37

⁸⁷ Ibid, p. 48

3.5 Andra vägledande rättsfall

3.5.1 Allmänt

Då det endast finns ett fåtal prejudicerande fall från HD kommer jag nedan att gå igenom ett antal domar från hovrätten för att tydligare belysa hur synnerligen grov misshandel tolkas samt hur domstolarnas gränsdragning gentemot grov misshandel ser ut.

3.5.2 MC-gänget

Åklagaren väckte åtal mot en person som skjutit en annan med en pistol genom lår och underben som bestraffning på grund av att denne inte längre velat vara med i en MC-gruppering. Åklagaren menade att den tilltalade genom sitt handlande agerat på ett synnerligt hänsynslöst sätt och väckte därför åtal mot mannen för bland annat synnerligen grov misshandel.

Tingsrätten fann det aldrig bevisat att det var den tilltalade som utfört handlingen då det förelåg stora bevisningssvårigheter och ogillade därför åtalet. Hovrätten fann det dock styrkt att det faktiskt var den tilltalade som utfört gärningen. Frågan uppkom då om gärningen var att betrakta som grov misshandel eller synnerligen grov. Hovrätten konstaterade att det våld som målsäganden utsattes för varit av mycket allvarligt slag och lett till bestående skador. Gärningen var överlagd och användes som medel för att bestraffa målsäganden. Gärningen präglades av hänsynslöshet och gärningsmannen hade ingen kontroll över de skador som skulle kunna uppkomma. Således fann hovrätten att omständigheterna var sådana att misshandeln skulle betraktas som synnerligen grov.⁸⁸

---

⁸⁸ RH 2012:24

3.5.3 Mamman och sonen

Åklagaren väckte åtal mot en kvinna som uppsåtligen misshandlat sin son genom att utöva våld mot huvudet och benen. Våldet orsakade bland annat frakturer på benen samt på skallbenet. Åklagaren menade att brottet var att anse som synnerligen grovt då våldet riktats mot ett endast några månader gammalt barn, att skadorna varit livshotande och bestående samt att kvinnan visat synnerligen hänsynslöshet och råhet.

Tingsrätten konstaterade att våldet riktats mot ett helt försvarslöst barn och varit mycket kraftigt. Barnets skador var av betydande omfattning, livshotande och i viss mån bestående. Tingsrätten fann att den tilltalade visat en synnerlig hänsynslöshet och råhet. Således fann tingsrätten att misshandeln var att bedöma som synnerligen grov. Hovrätten konstaterade även de att våldet varit omfattande och livshotande. Om inte livsuppehållande åtgärder vidtagits omedelbart då ambulansen kom till platsen hade barnet avlidit. Mot bakgrund av detta och de omständigheter som angivits i förarbetena kring 3 kap. 6 § BrB fann hovrätten att misshandeln borde kvalificeras som synnerligen grov.⁸⁹

3.5.4 Bakbundna kvinnan

I följande fall var en man åtalad för synnerligen grov misshandel i konkurrens med grovt sexuellt tvång. Detta då mannen hade trängt sig in i en kvinnas bostad, bakbundit henne och slagit henne upprepade gånger mot huvudet och ryggen samt berört henne i underlivet. Tingsrätten menade att skadorna inte varit av sådan art eller omfattning så att de i sig bör medföra att gärningen ska betraktas som synnerligen grov. Misshandeln var dock helt oprovocerad och riktade sig mot en försvarslös kvinna, då hon var fysiskt underlägsen samt bunden. Gärningsmannen visade enligt tingsrätten en total brist på empati då han lämnade henne i ett skadat och medvetslöst tillstånd utan att förvissa sig om hennes skador varit livshotande. Gärningen innebar

---

⁸⁹ Svea hovrätts dom B 1303-11

en mycket svår integritetskränkning och orsakade målsäganden psykiska men. Mot denna bakgrund ansåg tingsrätten att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet och orsakat målsäganden synnerligt lidande. Således kvalificerade tingsrätten misshandeln som synnerligen grov.

Hovrätten konstaterade likt tingsrätten att skadorna inte varit så omfattande att enbart dessa skulle kvalificera misshandeln som synnerligen grov. Inte heller fann man att misshandeln inneburit synnerligt lidande för målsäganden, vilket tingsrätten ansåg. Dock var misshandeln instrumentell, då syftet med gärningen var att försätta målsäganden i ett sådant tillstånd att gärningsmannen kunde förgripa sig på henne sexuellt. Att en misshandel är instrumentell ses som en försvårande omständighet jämfört med en impulsstyrd sådan. När det gäller graden av hänsynslöshet så anslöt sig hovrätten till tingsrättens bedömning och fann, efter en helhetsbedömning, att misshandeln var att betrakta som synnerligen grov.⁹⁰

---

⁹⁰ Svea hovrätts dom B 7913-12

4 Rättsfallsstudie

4.1 Allmänt

Följande kapitel är till för att undersöka om det finns brister rörande förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB. En sådan brist skulle kunna vara att olika omständigheter värderas olika. Då denna uppsats redan undersökt ett antal domar från HD samt hovrätten kommer undersökningen att baseras på domar från tingsrätterna. Detta eftersom det just är tingsrätterna som tillämpar bestämmelsen om synnerligen grov misshandel mest frekvent och som första instans har de en viktig roll i rättssystemet. I mina kommentarer till rättsfallen kommer jag framförallt att diskutera vilka omständigheter som tingsrätterna anser kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig. Detta då det ser ut att vara just hänsynslösheten som tingsrätten diskuterar kring i sina domskäl.

4.2 De dubbla knivattackerna

Gärningsmannen stod åtalad för att ha försökt döda målsäganden genom att med en kniv skära honom i halsen samt hugga honom i bröstet. I direkt anslutning till våldet uttalade mannen ”jag ska döda dig” eller liknande. Målsäganden ådrog sig svåra skador, bl.a. blottlades ett stort blodkärl samt blödning uppstod i hjärtat. Enligt åklagaren var handlingen livsfarlig och gärningsmannen visade genom sitt handlande synnerlig hänsynslöshet.

Tingsrätten fann att det inte var bevisat att gärningsmannen haft för avsikt att döda målsäganden. Skadan som målsäganden fick var dock livshotande. Tingsrätten menade att gärningsmannens agerande som bestod i två knivattacker, varav den sista när målsäganden försökte fly kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig. Det faktum att målsäganden befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd påverkar också bedömningen. Tingsrättens bedömning

var därmed att de samlade omständigheterna talade för att misshandeln skulle betraktas som synnerlig grov.⁹¹

Kommentar:

De omständigheter som tingsrätten anser kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig är att målsäganden befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd samt den dubbla knivattacken. Det är oklart om tingsrätten anser att den dubbla knivattacken innebär att misshandeln ska ses som förövad under en längre tid.

4.3 Det krossade ansiktet

I detta fall rörde det sig om en man som misshandlat en annan man genom att vid två olika skeenden bl.a. stampat målsäganden i magen, hoppat på hans ansikte samt stampat i hans ansikte. Målsäganden åsamkades stora skador bl.a. var flera ben i ansiktet krossade vilket gjorde att hela målsägandens ansikte låg löst. Det var dock inte klarlagt om det fanns en övervägande risk att målsäganden skulle dö, vilket enligt tingsrättens bedömning gör att ansvar för försök till mord alternativt dråp inte är aktuellt. Gärningsmannen erkände grov misshandel och frågan för tingsrätten var nu hur denna skulle rubriceras. Då misshandeln varit oprovocerad, att gärningsmannen befann sig i ett hjälplöst tillstånd samt att målsäganden tillfogats bestående skador ansåg tingsrätten tala för att hänsynslösheten gått långt utanför vad som är att anse som särskild hänsynslöshet. Således rubricerade tingsrätten misshandeln som synnerligen grov.⁹²

Kommentar:

De omständigheter som tingsrätten anser kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig är att misshandeln varit oprovocerad och att målsäganden befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd. Att målsäganden dessutom ådrog sig bestående

---

⁹¹ Blekinge tingsrätt B 144-14

⁹² Solna tingsrätt B 6450-13

kroppsskador påverkade även bedömningen för hur misshandeln skulle kvalificeras.

4.4 Narkotikaskulden

En man blev skjuten två gånger i benet som bestraffning för en obetald narkotikaskuld. Gärningsmännen var till antalet fem stycken. Fyra av dem hade i en tidigare dom blivit lagförda för brottet synnerligen grov misshandel. Den femte mannen gick vid tidpunkten för huvudförhandlingen inte att nå och han häktades i sin frånvaro. Frågan i målet är således om denne femte man ska dömas för synnerligen grov misshandel som medgärningsman.

Tingsrätten fann det klarlagt att den femte mannen var att bedöma som medgärningsman och han ansågs därför ha begått brottet tillsammans och i samförstånd med övriga gärningsmän. Målsäganden hade tillfogats bestående skador även om dessa inte varit livshotande. Gärningen ansåg ha varit livsfarlig då gärningsmännen inte kunnat överblicka konsekvenserna av skotten samt att målsäganden förlorat mycket blod. Förloppet var tämligen utdraget och gärningsmännen var fler samtidigt som målsäganden varit försvarslös. Således fann tingsrätten att gärningsmannen, liksom övriga inblandade, visat synnerlig hänsynslöshet vilket tillsammans med skadan som målsäganden ådrog sig kvalificerar misshandeln som synnerligen grov.⁹³

Kommentar

Det som kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig i detta fall är att misshandeln skedde under ett utdraget händelseförlopp samt att målsäganden befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd. Övriga omständigheter som hade betydelse för hur misshandeln kvalificerades var att målsäganden tillfogats bestående skador samt att gärningen ansågs vara livsfarlig.

---

⁹³ Södertörn tingsrätt B 2363-13

4.5 Exet

Detta fall handlade om en man som på nära håll avlossat tio skott mot en kvinna som han tidigare levtt tillsammans med. Skotten träffade kvinnan i benen samt i ena handen och ledde bl.a. till omfattande blodförlust och brott på flera ben. Åklagaren yrkade på att gärningsmannen skulle dömas för försök till mord alternativt synnerligen grov misshandel.

Tingsrätten fann att gärningsmannen skulle dömas till synnerligen grov misshandel. Detta då gärningen orsakade direkt livshotande skador och var till sin karaktär livsfarlig. Målsäganden drabbades av dödsångest och även därefter ett synnerligt fysiskt och psykiskt lidande. Målsäganden tillfogades även vanprydande ärr samt skador som var att anse som bestående. Således fann tingsrätten att gärningsmannen agerat med synnerlig hänsynslöshet och att han därmed skulle dömas för synnerligen grov misshandel.⁹⁴

Kommentar:

I det här fallet är det något oklart vad som enligt tingsrätten kvalificerade hänsynslösheten som synnerlig. De omständigheter som fick betydelse för misshandelns rubricering var de skador som gärningen orsakade. Dessa var livshotande och livsfarliga till sin karaktär samt bestående. Således är detta omständigheter som anknyter till skadan. Även det faktum att målsäganden drabbades av dödsångest samt synnerligt fysiskt och psykiskt lidande var av betydelse för misshandelns kvalificering. Dessa omständigheter knyter an till målsägandens lidande. Omständigheterna har i sig betydelse för misshandelns kvalificering. Om skadan var livsfarlig samt bestående och målsäganden drabbades av stark dödsångest kan detta räcka för att misshandeln ska vara synnerligen grov oavsett gärningsmannens hänsynslöshet. I detta fall har man dock bedömt att gärningsmannen visade synnerlig hänsynslöshet utan att redovisa omständigheterna för denna bedömning. Efter att ha läst tingsrättens domskäl kan man göra tolkningen

---

⁹⁴ Södertörn tingsrätt B 15150-13

att de låter omständigheter såsom skadans art samt målsägandens lidande påverka bedömningen av hänsynslösheten.

4.6 Tabell

Nedan följer en sammanfattande tabell på de omständigheter som är av betydelse då tingsrätterna värderar graden av hänsynslöshet.

Rättsfall:	Omständigheter som kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig:
De dubbla knivattackerna	Hjälplöst tillstånd, dubbel knivattack (utdragen tidsperiod?)
Det krossade ansiktet	Oprovocerad misshandel, hjälplöst tillstånd
Narkotikaskulden	Utdraget händelseförlopp, hjälplöst tillstånd
Exet	Oklart vilka omständigheter domstolen hänvisar till

5 Analys

5.1 Vad innebar 2010 års straffmättningsreform ur ett förutsebarhetsperspektiv?

Den mest centrala åtgärd som genomfördes genom 2010 års straffmättningsreform var ändringen av de allmänna bestämmelserna om straffvärde i 29 kap. BrB. Den lagstiftningsteknik som regeringen använde sig av kritiserades av flertalet remissinstanser och har även fått utstå kraftig kritik inom doktrinen.

Bergeke m.fl. lyfte fram en rad olika problem som denna lagstiftningsteknik orsakat. Ett av dessa problem är att vissa minimistraff ”upphört att existera”. Detta eftersom förändringarna i de allmänna bestämmelserna om straffvärde har medfört att vissa minimistraff i praktiken inte kommer att utdömas. Minimistraffet för synnerligen grov misshandel är enligt lagtexten fyra års fängelse, men efter att domstolen tillämpat de allmänna bestämmelserna i 29 kap. BrB innebär minimistraffet i praktiken fem års fängelse. Detta om inga förmildrande omständigheter föreligger. Likadant förhåller det sig vad gäller minimistraffet för grov misshandel, då detta i praktiken ligger på ett år och tre månaders fängelse istället för ett år som lagtexten stadgar.⁹⁵ Att lagtexten på detta sätt är missvisande kan ifrågasättas utifrån ett förutsebarhetsperspektiv och man skulle kunna hävda att missvisande minimistraff drabbar rättssäkerheten i straffsystemet negativt.

En annan negativ konsekvens som straffmättningsreformen innebar var att det skapades överlappnings- och gradindelningsproblem. Då det enligt praxis och doktrin inte döms för ett gradindelat brott till ett straff som motsvarar minimistraffet för den högre graden, innebär detta att domstolarna för misshandel av normalgraden inte dömer ut fängelse i ett år

---

⁹⁵ Bergeke m.fl., SvJT 2011, sid. 75

eller högre, även om straffskalan för misshandel av normalgraden sträcker sig till två års fängelse. Om straffmättningsreformen ska efterföljas innebär detta att denna princip frångås eller att en misshandel som innan reformen hade ett straffvärde på tio månader, numera är att betrakta som grov.⁹⁶ Detta kan givetvis också kritiseras utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Återigen blir straffskalorna missvisande. Här kan man dock notera att de förändringar av straffskalorna som Utredningen om skärpta straff för allvarliga våldsbrott föreslagit bl.a. syftar till att minska överlappningsproblematiken, vilket kan tala för att förutsebarheten stärks i detta avseende om utredningens förslag går igenom.

Vad innebar då 2010 års straffmättningsreform ur ett förutsebarhetsperspektiv? Ändringen av de allmänna bestämmelserna om straffvärde bidrog till att lagtexten blev missvisande. Detta påverkade självfallet förutsebarheten i straffsystemet negativt. Om någon ställer sig frågan vad minimistraffet för synnerligen grov misshandel är, får man svaret fyra års fängelse i lagtexten. Att detta minimistraff i praktiken är ett år längre är såklart problematiskt ur ett förutsebarhetsperspektiv. Om lagregler brister i förutsebarheten så innebär det ofta att de är svårtolkade. Således skulle en förklaring till varför straffmättningsreformen inte fick det genomslag som regeringen hoppades kunna vara bristen på förutsebarhet.

5.2 Är 3 kap. 6 § BrB att anse som förutsebar?

Frågan om 3 kap. 6 § BrB är att anse som förutsebar tar sin början i paragrafens lydelse. Enligt min uppfattning föreligger det här problem. Liksom Sveriges advokatsamfund påpekade under remisstadiet, så är lydelsen av paragrafens andra stycke problematisk. Att endast utifrån lagtexten bilda sig en uppfattning om skillnaden mellan särskild hänsynslöshet eller råhet och synnerlig hänsynslöshet är mycket svårt.

---

⁹⁶ Borgeke m.fl., SvJT 2011, sid. 75

Således föreligger det en oklarhet i paragrafens lydelse. Då det i praxis från hovrätterna och tingsrätterna oftast är just hänsynslösheten som har diskuterats, är denna oklarhet inte helt oproblematisk.

Vid en bedömning av om gällande rätt avseende 3 kap. 6 § BrB kan betraktas som förutsebar gäller det att söka svaret på frågan om lagen erbjuder ett klart och adekvat svar på en given fråga.⁹⁷ Om man undersöker själva lagtexten kan man, måhända, möjligen undra vad som egentligen är skillnaden mellan begreppen ”särskild hänsynslöshet” och ”synnerlig hänsynslöshet”. Lagtexten kan då ses som vag eller uppfattas som dunkel. När det gäller 3 kap. 6 § BrB är det därför denna fråga som ligger närmast till hands. Vad är egentligen skillnaden mellan särskild och synnerlig hänsynslöshet? I förlängningen, vad är skillnaden mellan grov misshandel och synnerligen grov misshandel?

I förarbetena slår man fast att det vid bedömningen om hänsynslöshet ska anses vara synnerlig så ska denna vara påtagligt värre än vid särskild hänsynslöshet. Man lyfter fram exemplet med att grovt våld använts mot en försvarslös person, såsom ett barn eller en äldre människa. Även de fall där gärningsmännen varit flera kan kvalificera hänsynslösheten som synnerlig. Samma förarbeten anger dock liknande omständigheter för när hänsynslöshet ska betraktas som särskild. Det kan bland annat vara frågan då det rör sig om en försvarslös person, flera gärningsmän eller att misshandeln pågått under en längre tid. Således erbjuder inte förarbetena något klart svar på frågan vad som är skillnaden mellan särskild och synnerlig hänsynslöshet, bortsett från det faktum att synnerlig hänsynslöshet ska vara påtagligt värre.

Då förarbetena inte erbjuder något klart svar får man söka sig till rättstillämpningen och prejudikaten. I rättsfallet NJA 2011 s. 89 ansåg inte HD att gärningsmännens hänsynslöshet var att betrakta som synnerlig. Detta trots att gärningsmännen på ett brutalt sätt misshandlat målsäganden då

---

⁹⁷ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 274

denne låg ner. Efter att ha avvikit från platsen återvände gärningsmännen och misshandlade målsäganden ytterligare. Detta avgörande bör man kunna tolka på det sättet att det krävs väldigt allvarliga omständigheter för att hänsynslösheten ska anses vara synnerlig. NJA 2012 s. 45 är det enda rättsfallet där HD har fällt någon för synnerligen grov misshandel. Om man tolkar HD:s domskäl är det omständigheterna att gärningen riktats mot en försvarslös person samt att gärningen pågick under en längre tid som kvalificerar hänsynslösheten som synnerlig. Således ges det här exempel på vilken typ av omständigheter som är av vikt vid bedömningen och hur allvarliga dessa omständigheter ska vara. Värt att notera är dock att HD inte uttryckligt diskuterar hänsynslösheten i sina domskäl och att det därför, måhända, ändå inte kan ses som ett tydligt svar på frågan.

De genomgångna rättsfallen från hovrätterna, som visserligen inte har samma prejudikatverkan som rättsfall från HD, erbjuder viss hjälp angående frågan om hur hänsynslös en gärningsman ska vara för att betraktas som synnerlig hänsynslös. I rättsfallet med MC-gänget rörde det sig om ett pistolskott mot låret som bestraffning. Hovrätten uttalade här att gärningen präglades av hänsynslöshet och tillsammans med övriga omständigheter såsom skadornas karaktär och att gärningen varit planerad var misshandeln att betrakta som synnerligen grov.

I fallet med mamman och sonen kan man utläsa att grovt våld mot små barn kan kvalificera hänsynslöshet som synnerlig. Således bringar det rättsfallet lite klarhet i frågan. Grovt våld mot en helt försvarslös person är, enligt Svea hovrätt, att betrakta som synnerlig hänsynslöshet. Även i fallet med den bakbundna kvinnan är hovrätten inne på samma spår. Grovt våld mot en helt försvarslös person kan kvalificera hänsynslösheten som synnerlig. I detta fall hade gärningsmannen misshandlat målsäganden då hon varit bunden för att sedan lämna henne medvetslös utan att undersöka vidden av skadorna.

Då man omöjligen kan utläsa gränsdragningen mellan grov misshandel och synnerlig misshandel utifrån lagtexten innebär detta att man får söka svaret på frågan i praxis och i förarbetena. Frändberg menar dock att prejudikat och förarbeten inte bidrar till förutsebarheten i någon större omfattning, då HD:s prejudikat oftast är specifika och att förarbetena trots allt måste tolkas av domstolarna.⁹⁸ Om man utgår från Frändbergs resonemang kan man komma till slutsatsen att 3 kap. 6 § BrB har vissa brister gällande förutsebarheten. Således skulle man kunna besvara frågan om 3 kap. 6 § är att anse som förutsebar med ett nekande svar.

5.3 Finns det brister rörande förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB?

För att undersöka om det finns brister rörande förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB får man se till hur domstolarna värderar olika omständigheter när de bedömer misshandelns svårhetsgrad. Då det är skillnaden mellan synnerligen och särskild hänsynslöshet som jag anser problematisk utifrån ett förutsebarhetsperspektiv kommer analysen att fokusera på domstolarnas bedömning av hänsynslösheten i gärningen.

HD har i två fall haft bestämmelsen om synnerligen grov misshandel uppe till prövning. I NJA 2011 s. 89 fortsatte gärningsmännen att sparka målsäganden trots att denne inte kunnat försvara sig, dessutom återvände gärningsmännen och fortsatte misshandeln. Dessa omständigheter ansåg dock HD inte var så försvårande att hänsynslösheten skulle kvalificeras som synnerlig. Värt att notera är att HD:s bedömning främst verkar ha tagit sin utgångspunkt i karaktären på skadorna. Hade gärningsmännen däremot visat synnerlig hänsynslöshet är det möjligt att detta inneburit att misshandeln kvalificerats som synnerlig grov.

---

⁹⁸ Frändberg, JT 2000/2001, sid. 277

I rättsfallet NJA 2012 s. 24 fann HD att gärningen var att betrakta som synnerligen grov misshandel. Detta efter ett resonemang där man fastslog att misshandeln pågått under en längre tidsperiod samt att den riktats mot en försvarslös person. I detta fall diskuterar man dock inte hänsynslösheten uttryckligen. För HD förefaller det återigen vara målsägandens skador i kombination med dennes lidande som är det avgörande. Den slutsats man kan dra angående hänsynslösheten utifrån dessa två rättsfall är att det krävs mycket allvarliga omständigheter för att denna ska betraktas som synnerlig.

Vilka omständigheter som är viktiga vid bedömningen av hänsynslösheten är något oklart. I rättsfallet från 2011 är det möjligen tidsaspekten som HD lyfter fram då man diskuterar det faktum att gärningsmännen återvänt och fortsatt misshandeln. Även i rättsfallet från 2012 för HD resonemang kring tidsaspekten, de kopplar dock inte denna uttryckligen till hänsynslösheten. Att målsäganden befunnit sig i en försvarslös ställning påverkade också HD:s bedömning. Om man tolkar HD skulle således tidsaspekten samt målsägandens försvarlösa ställning vara det som är av störst vikt vid bedömningen om gärningsmannen varit synnerligen hänsynslös.

De resonemang som har förts kring hänsynslösheten i de tre hovrättsfall samt i de fyra tingsrättsfall som jag redogjort för har främst kretsats kring målsägandens försvarlösa ställning, att gärningen skett oprovocerat samt tidsaspekten. Detta ligger någorlunda i linje med de omständigheter som HD har lyft fram som viktiga.

Frågan man dock måste ställa sig är hur hovrätten samt tingsrätten har värderat dessa omständigheter i förhållande till de två rättsfallen från HD. Tidsaspekten, målsägandens försvarlösa ställning samt om misshandeln skett oprovocerat är omständigheter som, enligt förarbetena, även kvalificerar en misshandel som grov. Då skillnaden mellan särskild hänsynslöshet och synnerligen hänsynslöshet består i att den senare ska vara påtagligt värre kan domstolen således inte enbart peka på dessa omständigheter och konstatera att misshandeln är synnerligen grov.

Omständigheterna måste vara påtagligt värre om hänsynslösheten ska bedömas som synnerlig. Vid en närmare granskning av rättsfallen kan man möjligtvis dra slutsatsen att i vissa fall värderas dessa omständigheter högre än vad lagen faktiskt stadgar. Ett exempel är fallet med de dubbla knivattackerna. Här fastslår domstolen att målsäganden befann sig i ett hjälplöst tillstånd. Detta trots att det rörde sig om två vuxna män. Måhända var mannen vid det andra knivhugget hjälplös p.g.a. hans första skada, men är detta tillstånd så ”allvarligt” att det ska kvalificera hänsynslösheten som synnerlig? I jämförelse med NJA 2011 s. 89 där målsäganden också var i ett hjälplöst tillstånd, samt det faktumet att gärningsmännen var flera, ter sig svaret nekande.

I fallet med MC-gänget konstaterar hovrätten att gärningen (pistolskott i låret) präglats av hänsynslöshet. Man går dock inte närmare in på vad som konstituerar denna hänsynslöshet. Likadant är det i fallet med exet. Även här slår domstolen fast att gärningsmannen agerat synnerlig hänsynslöst utan att redogöra för vilka omständigheter domstolen har beaktat för att komma fram till sin slutsats. Måhända har detta sin grund i bestämmelsens otydlighet. En vag och svårtolkad lagregel kan tillåta även domstolen att vara vag och svårtolkad i sina domskäl, vilket är problematiskt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

Finns det då några brister rörande förutsebarheten i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB? Då det handlar om en relativt ny lagregel och då jag ej haft möjlighet att undersöka ett större antal rättsfall är det svårt att komma med några definitiva slutsatser. De slutsatser jag kommer fram till får snarare ses som indikationer på vilken typ av problem som kan uppstå. Den största risken, anser jag, ligger i att domstolar värderar omständigheterna olika då det i stort sett är samma omständigheter som kvalificerar en hänsynslöshet som särskild samt synnerlig. Skillnaden mellan de båda graderna ska dock vara påtaglig. Då HD har lagt gränsen för vad som ska betecknas som synnerligt hänsynslöst väldigt högt finns det en risk att underrätterna övervärderar eller undervärderar vissa omständigheter.

D.v.s. att man dömer lika fall olika eller tvärtom. Detta är självklart inte bra utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Även de fall där domstolen inte motiverar vilka omständigheter som de baserar sin bedömning rörande hänsynslösheten på är problematiska utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Detta då man ej på ett tydligt sätt kan förutse vilka omständigheter som domstolen kommer att beakta vid sin bedömning. Således anser jag att det finns brister rörande förutsebarheten, eller i vart fall en risk för sådana, i domstolarnas tillämpning av 3 kap. 6 § BrB.

5.4 Avslutande reflektion

2010 års straffmättningsreform innebar, enligt min mening, en rad problem hänförliga till förutsebarhet och rättssäkerhet. Ändringen av den allmänna bestämmelsen om straffvärde skapade problem med missvisande straffskalor som följd. Detta kan kritiserars utifrån förutsebarheten i rättssystemet.

Det problem som denna uppsats framförallt har fokuserat på är uppdelningen av 3 kap. 6 § BrB och otydligheten som då skapades i den bestämmelsen. Denna otydlighet ligger framförallt i svårigheten att skilja mellan särskild och synnerlig hänsynslöshet. Varken lagtexten eller förarbetena erbjuder, enligt min mening, något svar på denna fråga. Inte heller rättspraxis på området kan ses som särskilt tillförlitligt utifrån ett förutsebarhetsperspektiv. Således innebar uppdelningen av bestämmelsen om grov misshandel att rättssäkerheten minskade inom straffrätten.

Denna otydlighet har fått, eller kan få, konsekvenser för domstolarna i deras rättstillämpning. En risk kan ligga i att domstolar värderar lika fall olika eller tvärtom. En annan består i det faktum att då lagen är vag och otydlig kan det tillåta domstolarna att redovisa sina domskäl likadant.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 2008:85, *Straff i proportion till brottets allvar*

SOU 2014:18, *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott*

Propositioner

Prop. 1987/88:14, *Om ändring i brottsbalken (grov misshandel och grov stöld)*

Prop. 2009/10:147, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

Myndighetspublikationer och rapporter

Rapport från åklagarmyndigheten år 2007, *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*

Rapport från Brottsförebyggande rådet 2014:6, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott – utvärdering av 2010 års straffmättningsreform*

Litteratur

Berggren, Nils-Olof m.fl., *Brottsbalken en kommentar*, kommentaren till 29 kap. 1 §, (1 jan. 2014, Zeteo)

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus förlag, Uppsala, 1992

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2010

Nilsson, Göran, *Brottsbalken*, kommentaren till 3 kap. 6 §, (13 mars 2014, Lexino)

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1995

Artiklar

Borgeke, Martin m.fl., *Straffvärdebedömningen av allvarliga våldsbrott*, i SvJT 2011 s. 71

Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, i JT 2000/2001, s. 269

Wennerström, Erik, *Rättsstat och rättssäkerhet i EU*, i SvJT 2007 s. 27

Internetrelaterade källor

Beatrice Ask i Dagens Nyheter, *Domstolarna följer inte våra direktiv om straffskärpning*, den 4 mars 2013, (2014-05-26),

[http://www.dn.se/debatt/domstolarna-foljer-inte-vara-direktiv-om-
straffskarpning/](http://www.dn.se/debatt/domstolarna-foljer-inte-vara-direktiv-om-straffskarpning/)

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2011 s. 89

NJA 2012 s. 45

Hovrätten

RH 2012:24

Svea hovrätt B 1303-11

Svea hovrätt B 7913-12

Tingsrätten

Blekinge tingsrätt B 144-14

Solna tingsrätt B 6450-13

Södertörn tingsrätt B 2363-13

Södertörn tingsrätt B 15150-13